

rezul'tatyvnosty professyonal'noy deyatel'nosti / M.S. Sokovnyna, E.S.Soboleva // Sluzhba praktycheskoy psykholohyy v systeme obrazovanyya. Vypusk 8. Nauchnye soobshchenyya v horodskoy nauchno-praktycheskoy konferentsyy. Nauchnye redaktory doktor psykholohycheskykh nauk, professor A.K. Kolechenko, starshyyu prepodavatel' N.V.Punchenko. Spb.: SPbAPPO, 2004, P. 272-277. **11. Maslach C., Leiter M.P.** Early predictors of job burnout and engagement. Journal of Applied Psychology. 2008. № 93 (3). P. 498-512. doi: 10.1037/0021-9010.93.3.498. **12. Van Yperen N.W.** Informational support, equity and burnout: The moderating effect of self-efficacy // J. of Occupat. Psychol. 2004. V. 71. № 1. P. 29-33. 4. Perlman B., Hartman.

Received 09.09.2021

Accepted 09.10.2021

УДК 376:373.016

DOI 10.32626/2413-2578.2021-18.97-110

В.Е. Левицький

levik7419@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-1513-5744>

Ю.В. Сербалюк

serbaliuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8914-2261>

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ МЕТОДУ ГЛОБАЛЬНОГО ЧИТАННЯ ПРИ ФОРМУВАННІ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ РОЗУМОВОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Відомості про автора. Левицький Вадим Едуардович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського Національного університету імені Івана Огієнка (Україна). У колі наукових інтересів: питання спеціальних методик української мови і ручної праці. E-mail: levik7419@ukr.net. **Сербалюк Юрій Володимирович** – кандидат історичних наук, доцент кафедри соціальної

педагогіки і соціальної роботи факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Україна). У колі наукових інтересів: питання історії та нормативно-правового забезпечення спеціальної освіти. E-mail: serbaliuk@gmail.com

Contact. Levitsky Vadim Eduardovich – candidate of pedagogical sciences, associate professor department of speech therapy and special techniques of the faculty of special education in psychology and social work of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, 32300, Kamianets-Podilskyi, Ukraine. Scientific interests the special methods of the Ukrainian language and manual labor. E-mail: levik7419@ukr.net **Serbaliuk Yuriy Volodymyrovych** – candidate of historical sciences, associate professor of the department of social pedagogy and social work faculty of special education, psychology and social work of Ivan Ogienko Kamyanets-Podilsky National University (Ukraine), 32300, Kamyanets-Podilsky, Ukraine. Research interests: issues of history and legal support of special education. E-mail: serbaliuk@gmail.com

Левицький В.Е., Сербалюк Ю.В. Використання елементів методу глобального читання при формуванні навички читання у дітей з порушеннями розумового розвитку молодшого шкільного віку. Стаття містить результати теоретичного узагальнення та практичної роботи з формування навички читання у дітей з порушеннями розумового розвитку молодшого шкільного віку.

Успішність і швидкість просування дитини у оволодінні читанням залежать від сформованості психічних функцій, які покладено в основу функціонального базису читання. До найважливіших складових процесу формування читання відносять: словниковий запас, граматичну сторону, вимову звуків і слів різного складу, фонематичні процеси, зорове і акустичне сприймання, слухомовленнєву і зоровопредметну пам'ять, конструктивний і динамічний праксис, увагу.

У статті виділено чотири етапи формування процесу читання: формування мотивації, інтересу до процесу читання; засвоєння звуків і букв; вивчення складових структур і окремих слів; читання елементарних текстів.

Розкривається актуальність використання елементів методу глобального читання дітей з порушеннями розумового розвитку молодшого шкільного віку поряд з використанням ортодоксального класичного аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.

Ключові слова: читання, діти з порушеннями розумового розвитку, молодший шкільний вік, методи, прийоми, розвиток, якості читання.

Левицкий В.Э., Сербалук Ю.В. Использование элементов метода глобального чтения при формировании навыка чтения у детей с нарушениями умственного развития младшего школьного возраста. Статья содержит результаты теоретического обобщения и практической работы по формированию навыка чтения у детей с нарушениями умственного развития младшего школьного возраста.

Успешность и скорость продвижения ребенка в овладении чтением зависят от сформированности психических функций, которые заложены в основу функционального базиса чтения. К важнейшим составляющим процесса формирования чтения относят: словарный запас, грамматическую сторону, произношение звуков и слов разного состава, фонематические процессы, зрительное и акустическое восприятие, слухоречевую и зрительнопредметную память, конструктивный и динамичный праксис, внимание.

В статье ориентировочно выделено четыре этапа формирования процесса чтения: формирование мотивации, интереса к процессу чтения; усвоения звуков и букв; изучение составляющих структур и отдельных слов; чтение элементарных текстов.

Раскрывается актуальность использования элементов метода глобального чтения детей с нарушениями умственного развития младшего школьного возраста наряду с использованием ортодоксального аналитико-синтетического метода обучения грамоте.

Ключевые слова: чтение, дети с нарушениями умственного развития, младший школьный возраст, методы, приемы, развитие, качества чтения.

Levitsky V.E., Serbaluk Ju. The use of elements of the method of global reading in the formation of reading skills in children with intellectual disabilities of primary school age. The article contains the results of theoretical generalization and practical work on the formation of reading skills in children with intellectual disabilities of primary school age.

The success and speed of the child's progress in mastering reading depends on the formation of mental functions, which are the basis of the functional basis of reading. The most important components of the process of reading formation include: vocabulary, grammar, pronunciation of sounds and words of different syllables, phonemic processes, visual and acoustic perception, auditory and visual memory, constructive and dynamic practice, attention.

Research based on the study of the process of learning the native language by students with normative development and the experience of teaching children with intellectual disabilities allowed to put forward methodological provisions, the importance of which becomes especially relevant, namely: communicative orientation of learning; unity in the implementation of areas of work: the development of speech and thinking; obligatory motivation of students' speech and speech activity; formation and reliance on it in educational activities; the relationship of oral and written speech in the process of their development.

The article roughly identifies four stages of formation of the reading process: the formation of motivation, interest in the reading process; assimilation of sounds and letters; study of constituent structures and individual words; reading elementary texts.

The relevance of the use of elements of the method of global reading of children with intellectual disabilities along with the use of orthodox-classical analytical-synthetic method of literacy.

Positive dynamics of reading in students with intellectual disabilities bright. With the development of reading techniques less variability and individual characteristics in the reading process. The speed of reading from class to class increases due to the formation of the integrity of perception. The development of correct reading depending on the year of study can also be traced. The number of errors in each category is significantly reduced. But at all stages the main mistakes are repetition and substitution of words. The reason for this phenomenon is the inertia of nervous processes.

Key words: reading, children with intellectual disabilities, primary school age, methods, techniques, development, quality of reading.

Постановка проблеми. Використання ортодоксального аналітико-синтетичного методу навчання грамоти не завжди дає очікувано високі результати формування навички читання у дітей з порушеннями розумового розвитку. Це актуалізує пошуки шляхів для оптимізації навчальної ситуації. Використання елементів методу глобального читання є доцільним доповненням у процес формування читання у дітей з порушеннями розумового розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій. Питання методики навчання читання дітей з порушеннями психофізичного розвитку розглянуто у працях: Н. Барської, І. Дмитрієвої, Л. Вавіної, М. Гнезділова, Н. Кравець, І. Марченко, Г. Мерсіянової, М. Плешканівської, Б. Пузанова, Т. Ульянової, Н. Чередніченко, М. Шеремет та ін.

Мета статті: описати результати теоретичного узагальнення та практичної роботи з формування навички читання у дітей з порушеннями розумового розвитку молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дослідження, засновані на вивченні процесу засвоєння рідної мови учнями з нормотиповим розвитком і досвід навчання дітей з порушеннями розумового розвитку дозволили висунути методичні положення, значимість яких набуває особливої актуальності, а саме: комунікативна спрямованість навчання; єдність у реалізації напрямків роботи: розвиток мовлення і мислення; обов'язкова мотивація мовної та мовленнєвої діяльності; формування і опора на неї у навчальній діяльності; взаємозв'язок усного та писемного мовлення у процесі їх розвитку [4].

Повноцінна навичка читання характеризується: правильністю, швидкістю, виразністю і свідомістю. Процес формування кожної якості в учнів з порушеннями розумового розвитку досить своєрідний та індивідуальний.

Успішність і швидкість просування дитини у оволодінні читанням залежать від сформованості психічних функцій, які лежать в основі функціонального базису читання. До найважливіших складових процесу формування читання відносять: словниковий запас, граматичну сторону, вимову звуків і слів різного складу, фонематичні процеси, зорове і акустичне сприймання, слухомовленнєву і зоровопредметну пам'ять, конструктивний і динамічний праксис, увагу. Доведено пряму залежність швидкості формування читання від сформованості психічних функцій, що лежать в основі функціонального базису читання [3].

Розуміння процесу оволодіння читанням передбачає, що знання про літери мають спиратися на зв'язок: слухового, артикуляційного та зорового образів мовленнєвого звука, а також зорового образу літери. Розуміння слова має спиратися на зв'язок між слуховим образом, зоровим образом графічного позначення слова і зоровим образом об'єкта, який цим словом позначається. Ступінь збереженості і спільна робота зорового, акустичного і кінестетичного аналізаторів впливають на формування процесу читання [3].

Уміння оперувати буквами у процесі читання можна формувати тільки на основі сформованих у дитини стійких зв'язків між образами об'єктів і їх знакового опосередкування. Можливість почути у слові звук, співвіднести його з буквою і представити їх розташування по відношенню до інших звуків і букв у слові; можливість виділити на слух окремі слова в реченні, співвіднести слово з образом об'єкта; можливість

усвідомити розташування у реченні слів по відношенню одне до одного складають, з психологічної точки зору, готовність дитини до оволодіння вміннями і навичками читання і письма [6].

Візуально-моторна координація особливо важлива на початковому етапі навчання читання, коли рух пальцем вздовж строчки дитина простежує оком, вказує і визначає послідовність літер, складів, слів. Техніка і плавність читання формуються на цій основі. Учні не утримують рядок при читанні, оскільки зісковзують з одного рядка на інший, внаслідок чого не можуть зрозуміти зміст прочитаного. Зорове сприймання у дитини з порушеним інтелектом може бути недорозвинутим за рахунок: порушень фіксації погляду, обмеження поля зору, порушень зорового гнозису і т.п. Дитина не вміє самостійно зіставляти результат своїх дій із зразком, виокремлювати помилки і усувати невідповідність між зразком і власним результатом. Недостатній розвиток концентрації уваги сприяє тому, що при читанні тексту очі дитини роблять хаотичні рухи, відбувається зчитування літер які випадково потрапляють у поле зору. Важко формується звичка проходження напрямку читання – зліва направо. Діти з порушеннями розумового розвитку часто не розуміють змісту прочитаного і не можуть розповісти, про що читали у зв'язку з труднощами накопичення та актуалізації словника [5].

У дітей з порушеннями розумового розвитку мають місце труднощі в організації розгорнутого висловлювання і діалогу, що полягає у примітивності побудови синтаксичних конструкцій та стереотипії їх складу.

Труднощі формування навички читання також залежать від якості розуміння мовлення, точності сприймання звуків, морфем, що порушує розуміння зв'язків між словами.

У процесі навчання слід постійно акцентувати увагу дітей на поняттях «рядок», «початок тексту», «абзац», «ліва» і «права» частина книги, послідовність «літер», «слів»; звертати увагу на відпрацювання просторових уявлень, таких як «вгорі», «внизу», «зліва», «справа», «позаду». Навчати дотримуватися рядка при читанні. Необхідно попереджати схильність дітей до фіксованості на окремих завданнях, стереотипного відтворення тексту, використовувати картинно-графічний план при переказі. Так, при труднощах впізнавання букв, доречно використовувати спеціальні жестові символи, шрифти різних розмірів, форм, кольору на різному фоні. Під час труднощів у орієнтуванні на аркуші паперу, доцільно використовувати прийоми написання букви на

аркуші з коментарем її положення, під диктовку за елементами, маркування кольором (кольоровий розподіл аркуша, рядка).

Умовно виділяємо чотири етапи: формування мотивації, інтересу до процесу читання; засвоєння звуків і букв; вивчення складових структур і окремих слів; читання елементарних текстів.

1. Етап формування мотивації, інтересу до процесу читання.

Завдання: розвивати інтерес до читання, до оперування літерними знаками; розвивати процеси, що лежать в основі психологічного базису читання; формувати вміння розпізнавати і запам'ятовувати окремі букви і співвідносити їх з картинкою; накопичувати у мовленнєвій пам'яті акустичні образи звуків, у руховій – кінестетичні образи і співвідносити їх з графічною формою, формувати навичку пересування погляду по рядку зліва направо, формувати правильну вимову звуків, складів і слів.

Сучасний звуковий аналітико-синтетичний метод навчання читання є провідним у традиційній методиці навчання рідної мови у школі. Однак педагоги-практики зазначають, що під час навчання читання дітей з порушеннями розумового розвитку працювати тільки у традиційній системі не достатньо продуктивно і пропонують використовувати елементи «глобального читання» і метод піктограм у роботі з дітьми, що зазнають особливі труднощі на шляху формування навички читання.

Традиційно, дитину приваблюють ілюстрації, у зв'язку з чим і використовується картинка, що відображає смисловий зміст слова. Досвід показав, що складання підписів до картинок, розвиває інтерес до процесу читання, що також може розглядатися як джерело знань, тому що формує словник дитини [2].

При глобальному читанні діти орієнтуються на зразок вимови, заданий педагогом, вимовляють написане на таблиці разом або повторюють. На початковому етапі, педагог, показуючи напрямок читання рухом руки (указки), формує у школярів навичку ведення погляду за рядком зліва направо. Таким чином, вже на підготовчому етапі до читання, поступово формується звичка, необхідна при аналітичному читанні. Увага дитини на цьому етапі перекладається з предметного на знаково-символічний рівень розуміння, осмислення і взаємодії. Вперше у свідомості дитини формують інтерес до розуміння того, що поєднання символів (букв) несе у собі певний сенс. Формується мотивація до розкриття цього сенсу.

Спочатку пред'являється картинка – у дитини формується інтерес до зорового образу. Потім педагог називає картинку і дитину просять

повторити назву. Виникає слуховий (акустичний) образ, який супроводжується артикуляційним. Наступний крок, – педагог викликає інтерес до картки з написаним словом, яку підкладає до картинки, і читає слово. Потім дитину просять повторити. Безумовно, найважливішу роль при цьому виконує наслідування. Процес наслідування свідчить про формування мотивації у дитини до повтору почутого. У свідомості дитини зоровий, слуховий і артикуляційний образи доповнюються графічним. Потім картинка через деякий час забирається, залишається тільки картка з буквами, яка тепер несе в собі все смислове навантаження. На цьому етапі йде накопичення мнестичних образів у мовленнєвій пам'яті, запам'ятовування та об'єднання в єдиний символ акустичних і кінестетичних образів з графічною формою (письмовим образом слова) і зображенням предмета. Таким чином, зафіксовані в пам'яті зоровий, кінестетичний і слуховий образи об'єднуються разом з графічним. Смысловий акцент поступово зміщується на буквене зображення. Технологія роботи і прийоми: а) співвіднесення картки з написаним словом з картинкою, що відображає смисловий зміст написаного слова, формування акустичного образу слова, зображеного на картинці; б) написаного на картці слова разом або з повтором; об'єднання зорового, слухового, артикуляційного і графічного образів у буквене зображення слова; в) закріплення літерного вигляду слова; «читання» слова, відтворення за наслідуванням акустичного образу слова (картинка забирається, залишається картка з написаним словом); г) закріплення досвіду у ігрових завданнях.

Елементи гри також стимулюють інтерес до «читання» запропонованих слів. Вивчені слова потім можуть становити різні комбінації. Коли впізнавання цих слів буде відпрацьовано, пропонуються завдання на впізнавання слова за акустичними ознаками (на слух). Шрифт на картці і її фон обов'язково змінюються, щоб створити дитині нові умови для закріплення слова. Спочатку завдання виконується колективно, потім з часткою самостійності кожним учнем. Індивідуальну допомогу спочатку отримують всі діти, далі обсяг її скорочується. Доцільно надалі у словах виділяти перші літери і акустично і графічно, як опору, на яку діти можуть орієнтуватися при виборі слова.

Важливо, також щоб вся інформація, призначена для засвоєння, була представлена в зоровому полі дитини, що забезпечує концентрацію її уваги, моментальне зорове сприймання і мимовільне зорове запам'ятовування, співвіднесення слова із зображенням предмета, яке воно позначає, що і забезпечує свідомість читання [4]. При навчанні

дитини з порушеннями розумового розвитку не слід перевантажувати зорове поле картинками, в роботі може бути не більше 2-х, щонайбільше 3-х картинок для здійснення вибору. При пересуванні карток рухи дитини можуть бути неточними, важливо у цьому випадку підтвердити вибір картинки акустично. Можна також використовувати магнітну дошку з картками і картинками на магнітах для мінімізації рухових проблем.

2. Вивчення букв.

Мета: формування узагальненого образу літери, що включає акустичний, кінестетичний і зорово-просторовий образи. Завдання: знайомити з буквами і елементами, з яких складаються друковані літери, конструювати літери з окремих елементів і їх запам'ятовувати; розвивати психічні процеси (увагу, пам'ять, мислення), різні види сприймання (слухове, візуально-просторове, кінестетичне) дрібну моторику; розвивати фонематичний слух, виділяти і розпізнавати звуки; розвивати кінестетичні відчуття артикуляційного апарату, уявлення про артикуляційні позиції, закріплювати правильну артикуляцію кожного звука, звуконаслідування, відпрацьовувати навички стеження поглядом за предметом що переміщується, виділяти частини предмета, порівнювати їх, розташовувати у певній послідовності, формувати уявлення про просторову орієнтацію при конструюванні на аркуші.

У зв'язку з тим, що поскладовий принцип читання вимагає, зорового сканування слова, речення, тобто передбачення, що випереджає впізнання подальшої літери (на позначення голосного звука) перш або одночасно з попередньою (на позначення приголосного), то всі літери на позначення голосних відпрацьовуються спочатку. Порядок вивчення голосних традиційний. Мета роботи з голосними: відпрацювання фонетико-фонематичної бази для формування та корекції порушень складової структури слова.

На кожному етапі повторювалися вже вивчені букви, читалися склади з урахуванням складності для засвоєння та слова, утворені з вивчених складових структур.

Диференціація слів з парами приголосних, що відрізняються за дзвінкістю-глухістю, досить складна і «відчутна» не всім учням. Робота в цьому випадку також ведеться з опорою на кінестетичні відчуття. Добираються спочатку слова, де приголосні стоять на початку слова, потім в середині. На цьому етапі школярі вчаться виділяти слова з слова, чути і виділяти звуки. Ведеться робота щодо визначення наявності звука у слові, його виділення, визначення місця у слові. Пропонуються

наступні завдання: на розрізнення звуків за тембром, силою і висотою; на виділення звуків (педагог вимовляє кілька звуків, а дитина плескає в долоні, коли чує заданий звук у словах, складах і в рядах звуків); на розрізнення складів (ланцюжок складів на повторення або визначення зайвого складу: «па-па-па-ба»), відстукування складів; на розрізнення схожих за звучанням слів (педагог називає предмет, а дитина піднімає відповідну картинку); подолання труднощів розуміння нових слів.

При навчанні потрібно вимовляти звук акцентовано разом з дитиною, визначати наявність звуку, місце у слові, на картці зі словом. У разі труднощів із звуковимовою використовується логопедична допомога.

Після знайомства з буквою картка з буквою накладається на написане слово, визначається її місце розташування. Далі картка з друкованим словом закривається і місце звука визначається дитиною тільки за слуховим образом.

Пропонуються завдання на визначення позиції букви на початку і кінці слова (для букв на позначення приголосних звуків), завдання на знаходження місця букви у слові (у наголошеній позиції для букв на позначення голосних звуків), на впізнавання букв різних величин і шрифтів, на підбір картинок на конкретну букву і т.д. Корисно використовувати гру «Чарівний мішечок», для відпрацювання акустичного образу літери у її взаємодії з просторово тактильним аналогом. Обов'язкове використання стимулів, особливо емоційної підтримки, тактильний контакт, використання іграшок. А також можливо ліпити букви з пластиліну, вирізати ножицями з кольорового паперу, викладати з рахункових паличок, елементів мозаїки.

Формування кінестетичного (артикуляційного) образу звука: розвиток кінестетичних відчуттів апарату артикуляції, розвиток кінестетичних уявлень про артикуляційну позицію. Чіткість кінестетичних подразнень, їх сила створюють сприятливі умови для звукового аналізу. Діти відчувають труднощі при уточненні рухів артикуляційного апарату. Це вимагає спеціальної роботи по закріпленню правильної артикуляції кожного звука і формування чіткості вимови. Щоденна артикуляційна гімнастика спільно з цими вправами служить основою для подолання недоліків функціонування артикуляційного апарату, що ускладнюють аудіювання. Артикуляційні вправи здійснювалися на уроці з усім класом. Разом з відпрацюванням правильної вимови ведеться робота над мовленнєвим диханням, темпом мовлення, силою і висотою голосу, дикцією. Важливу роль на цьому

етапі виконує взаємодія з логопедом. Підкріплення образу букви спеціальними символами, які будуть легко запам'ятовуватися дітьми, швидко відтворюватися, будуть логічно пов'язаними зі звуковим аналогом, посилять звукове сприймання шляхом додаткової опори на різні аналізатори. Жестовий символ у поєднанні із зоровим створюють точний і стійкий образ кожного звуку.

Завдання на складання слова з вимовлених окремих звуків. Цей вид вправ закладає основу і для впізнавання букв у словах і для подальшого навчання списування із зразка. Корисні також вправи з накладеними буквами: вчитель на дошці демонструє букви різного кольору, накладені одна на одну, а учні мають здогадатися за доступними для сприймання елементами, які це можуть бути букви. Завдання ускладнюється, коли у всіх букв однаковий колір. Дітям пропонуються завдання на виділення літери, на виділення її елементів, на конструювання букви з окремих елементів, впізнавання літери за її частинами, визначення відсутнього елемента букви, накладання букв однієї на іншу, виділення першої літери з групи слів, підбір слів на задану букву, добір літери до слова, завдання на визначення місця букви у слові, письмо по піску, у повітрі, за обведенням, за крапками.

3. Етап вивчення складових структур і окремих слів.

Мета: правильне читання різних складових структур, впізнавання їх у словах, правильне читання елементарних слів. Завдання: формувати злиття звуків у склади при поєднанні двох голосних; при поєднанні приголосного з голосним у прямому складі; у двоскладових словах типу ГПГ (голосний-приголосний-голосний); у односкладові слова типу ППГ (приголосний-голосний-приголосний); у двоскладові і трискладові слова, що складаються з відкритих складів; у двоскладові слова, що складаються з відкритого і закритого складів; продовжувати вчити розрізняти зорові образи різних букв; продовжувати вчити диференціювати звуки і співвідносити їх з буквами; продовжувати розвивати зоровий аналіз розпізнавання і запам'ятовування зорових образів букв і слів; вчити складати слово зі складів, обирати потрібний склад/слово з ряду; навчати поскладовому читанню слів і читанню цілими словами.

Для закріплення навичок засвоєння букв, читання складів учням пропонуються завдання: назвати пройдені букви; дібрати до вимовлених звуків відповідні картки з буквами; співвіднести звук і букву, їх друкованого і рукописного варіантів; визначити за артикуляцією звук, вимовлений без голосу спочатку вчителем, потім учнями; визначити, у

якому з названих слів зустрічається звук, заданий вчителем; дібрати картинку на вказаний звук; плеснути в долоні, якщо слово починається з потрібної літери; визначити місце звука у слові (на початку, в кінці); читати склади, порівнювати подібні за звучанням складові структури; розкласти на звуки запропоновані вчителем склади і слова, скласти з букв розрізної азбуки; скласти слова (з опорою на малюнок), вимовлені вчителем з букв розрізної азбуки або запропонованих карток зі складами; запам'ятати вивчені склади; правильно і плавно прочитати склади за картою або під картинкою у книзі; доповнити відсутній склад до слова, орієнтуючись на картинку; постійно повторювати складові структури для запам'ятовування; порівняти склади і слова, що відрізняються однією літерою або їх кількістю; порівняти склади і слова з опозиційними звуками: дзвінкими і глухими; шиплячими і свистячими; м'якими і твердими; розвиток семантичного рівня; прочитати слова за букварем, короткі речення і підписи до картинок; знаходити на картці зображення того, про що прочитано; відповісти коротко на питання вчителя за прочитаним; розглянути картинку, з'ясувати її зміст, скласти речення, включивши у нього прочитане слово; скласти прочитані склади, слова з букв розрізної азбуки; читати слова, що складаються з нових складових структур.

4. Етап читання елементарних текстів.

Мета: правильне читання та розуміння адаптованого тексту. Завдання: вчити правильно читати і розуміти адаптований текст; вчити орієнтуватися у реченні; вчити визначати початок і кінець речення, слова у реченні; вчити виділяти паузи між реченнями; розвивати семантичний рівень, працювати над словником.

Накопичення зорових образів слів через багаторазове повторення дозволяє розвивати лексико-семантичну сторону мовлення. Сенсомоторний рівень забезпечує семантичний рівень, тобто технічно правильне читання є передумовою для розуміння написаного. Розуміння прочитаного також здійснюється тільки при достатньому рівні розвитку лексико-граматичної сторони мовлення, тобто у тому випадку, якщо дитина розуміє значення кожного слова, і розуміє зв'язок між словами у реченні [1].

Особливе значення у цьому випадку приділяється розвитку семантичного рівня. Це і відповіді на питання за кожним реченням (елементи переказу за питаннями за текстом), додбір картинок до слів і речень до тексту, програвання ситуації, наприклад, при заучуванні простих віршів, вибір картинок на слух із зображеннями до кожної дії

прочитаного тексту, вибір однієї картинки з двох або вибір з великого демонстраційного матеріалу, практика вироблення навички читання при виконанні побутових завдань і т.д. Саме робота з картинками (демонстраційним матеріалом) сприяє розширенню словника через заучування вимови нових слів і їх значень. Також обов'язково використовуються вправи на орієнтуванням у тексті: дати відповідь, використовуючи текст, прочитати відповідь з тексту. Тексти добираються з урахуванням вимог: доступність змісту; простота структури речень; цікавість сюжету; обсяг відповідний можливостям учнів.

Висновки. Позитивна динаміка розвитку читання у школярів із порушеннями розумового розвитку проявляється досить яскраво. З розвитком техніки читання менше проявляється варіативність і індивідуальні особливості у самому процесі читання. Швидкість читання від класу до класу збільшується у зв'язку з формуванням цілісності сприймання. Техніка читання удосконалюється в учнів повільно, і відставання, з початку навчання, позначається на подальших етапах. Причини цих ускладнень полягають у індивідуальних особливостях протікання розумових процесів і встановлення зв'язків між сприйманням і вимовою, а також з труднощами синтезу слів у фразу. Найбільшу трудність для читання представляють багатоскладові слова з наголосом на першому складі і слова зі збігом приголосних у середині слова. Повільність темпу читання складних слів може бути пояснена вузькістю сприймання. Для учнів цієї категорії побуквений поскладовий процес читання, долається повільно, і вони потребують особливої поетапності для засвоєння кожної нової складової структури. Повільно і важко в учнів вдосконалюється навичка правильності читання, в основному, це смислові заміни. При читанні можуть зустрічатися і мовленнєворухові помилки, як правило, пов'язані з недоліками вимови. У процесі читання проявляються і порушення одзвінчення, оглушення, змішування звуків, схожих за артикуляцією. Простежується і розвиток правильності читання в залежності від року навчання. Значно скорочується кількість помилок кожної категорії. Але на всіх етапах основними залишаються помилки повторення і заміни слів.

У більшості учнів відзначаються позитивні зрушення у розвитку розуміння сенсу прочитаного, що є результатом корекційної роботи та навчання в цілому.

Бібліографія

1. **Вавина Л.С.** (1990) Методические рекомендации по обучению грамоте учащихся I-II отделений вспомогательной школы. К.: РУМК; 2. **Коваль Г.П., Деркач Н.І., Наумчук М.М.** (2008) Методика викладання української мови: Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів. Тернопіль: Астон; 3. **Логопедія: підручник** (2010) / За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий дім «Слово»; 4. **Методичні рекомендації** по удосконаленню навичок читання учнів молодших класів допоміжної школи (1990) / Під ред. М.В. Плешканівської. К.: РУМК; 5. **Миронова С.П.** (2007) Олігофренопедагогіка. Компактний навчальний курс: Навчальний посібник Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, редакційно-видавничий відділ; 6. **Тарасун В.В.** (2004) Логодидактика. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова.

References

Vavyna L.S. (1990) *Metodycheskye rekomendatsyy po obucheniu hramote uchashchyksia I-II otdelenyi vspomohatelnoi shkoly*. K.: RUMK; 2. **Koval H.P., Derkach N.I., Naumchuk M.M.** (2008) *Metodyka vykladannia ukrainskoi movy: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv pedinstytutiv, humanitarnykh universytetiv, pedahohichnykh koledzhiv*. Ternopil: Aston; 3. **Lohopediia: pidruchnyk** (2010) / *Za red. M.K. Sheremet*. K.: *Vydavnychiy dim «Slovo»*; 4. **Metodychni rekomendatsii** po udoskonalenniu navychok chytannia uchniv molodshykh klasiv dopomizhnoi shkoly (1990) / *Pid red. M.V. Pleshkanivskoi*. K.: RUMK; 5. **Myronova S.P.** (2007) *Olihofrenopedahohika. Kompaktnyi navchalnyi kurs: Navchalnyi posibnyk Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi derzhavnyi universytet, redaktsiino vydavnychiy viddil*; 6. **Tarasun V.V.** (2004) *Lohodydaktyka. Navchalnyi posibnyk dlia vyshchyykh navchalnykh zakladiv*. K.: *Vydavnytstvo Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P.Drahomanova*.

Авторський внесок

Левицький В.Е. – 50%,

Сербалюк Ю.В. – 50%

Received 17.09.2021

Accepted 17.10.2021